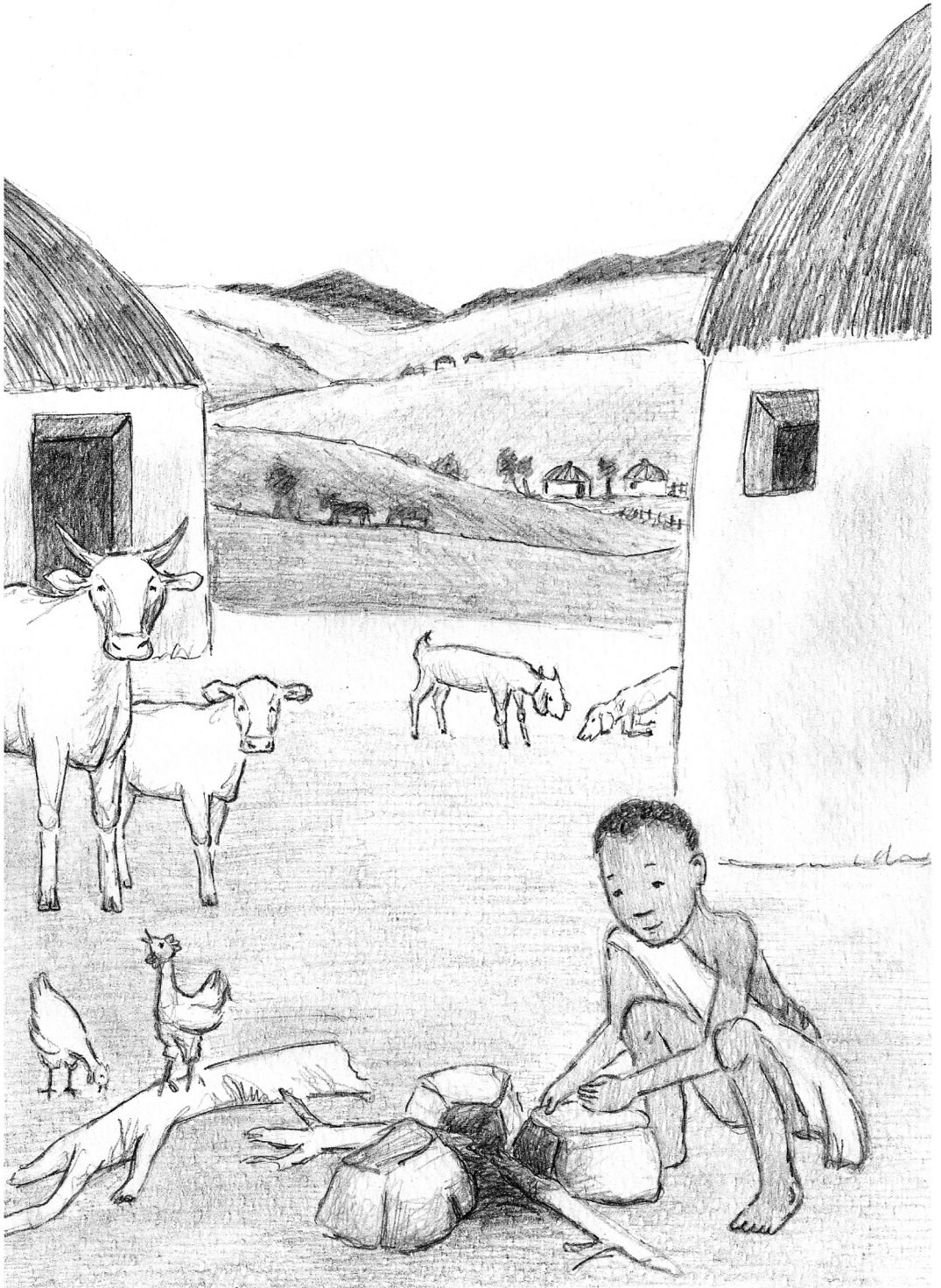

Angela Machiel Guépin

Madiba

tekeningen Susanna Redeker

δ

Op het platteland

Zorgvuldig schraapte de kleine jongen de grijs-witte as van de zwartgeblakerde keien rondom de vuurplaats.

De as plakte aan zijn warme handen.

In het midden van de vuurplaats lagen een paar restjes hout nog na te gloeien, en met ieder zuchtje wind verscheen er een piepklein vlammetje, dat even snel verdween als het gekomen was.

De moeder van deze Afrikaanse jongen had die ochtend nog maïspap gekookt boven het vuur, in een grote pot die op een driepoot stond. Met een houten lepel had zij het maïsmeel door de melk geroerd. Uit deze pot moesten veel hongerige magen gevuld worden.

Met duim en wijsvinger strooide de jongen kleine beetjes as in zijn kroezige zwarte haar. Zo probeerde hij op zijn vader te lijken. Zijn vader had een plukje wit haar boven zijn voorhoofd. En elke keer als hij op bezoek kwam, leek het plukje groter te zijn geworden.

De jongen keek graag naar zijn vader: een rijzige gestalte, vriendelijke, donkerbruine ogen en een gave donkere huid.

Grote handen had hij, die aan de binnenkant lichter van kleur waren dan aan de buitenkant. Hij droeg een horloge om zijn pols, met een glazen plaatje dat vol krassen zat. Blote voeten had hij meestal. Sterke, pezige voeten, die gewend waren aan het lopen door hoog gras, over warm zand of rotsige stenen. Voeten vol schrammen en littekens. Soms had hij rijlaarzen aan.

Als hij lange afstanden van de ene boerderij naar de andere moest maken, ging hij te paard.

Met rijlaarzen zag hij er heel anders uit. Strenger, vreemder. Als iemand die komt en weer gaat. Een gast,

die ergens anders zijn thuis heeft en alleen op doorreis is. Kwam zijn vader op blote voeten, dan bleef hij langer. Dan praatte hij met iedereen, dan at hij mee en besprak alle werkzaamheden en familie zaken met moeder. Dan had hij ook tijd om zijn kinderen verhalen te vertellen. Herinneringen aan zijn eigen kindertijd, aan zijn vader en moeder, maar ook verhalen over de geschiedenis van Zuid-Afrika en hoe de oorspronkelijke bewoners verdreven werden door de 'kolonisten'.

'Kom jongen, ga mee naar de rivier,' zei hij dan.
'We moeten de jonge planten door de droogte heen helpen.'
'Ga je me ook een verhaal vertellen?'
'Zodra de planten genoeg te drinken hebben gekregen, zal ik je vertellen over het Zuid-Afrika van vroeger.'
Als ze lang genoeg heen en weer gelopen hadden, gingen ze er bij zitten, op een grote steen aan de oever van de rivier en lieten hun stoffige voeten in het koude water bungelen.
Of ze gingen in de schaduw van een boom zitten. De ruggen tegen de stam, de opgetrokken knieën tegen elkaar aan geleund. Kleine jongensbenen tegen sterke, gespierde mannenbenen. Vader kon prachtig vertellen. En de jongen kon voorspellen hoe het verhaal zou eindigen: 'En dat alles was in de tijd dat het land nog toebehoorde aan de zwarte mensen, onze voorouders, aan wie wij ons leven te danken hebben...'
Op die momenten had de jongen het liefst met zijn handen door het zwarte haar van zijn vader willen woelen, en voelen of het witte plukje anders aanvoelde. Maar dat zou zijn vader niet goed hebben gevonden. Vaders waren niet om mee te knuffelen, te stoeien of bij op schoot te zitten. Vaders waren er om te zorgen

dat er orde en discipline heerste binnen de familie.
Dat kleine jongens gehoorzaam waren en hun plaats kenden.
Dat zij de werkzaamheden in en om het huis leerden doen.
Het weer leerden voorspellen door naar de bewegingen
van de wolken in de lucht te kijken en de sporen van
luipaarden leerden herkennen in het zand.
De vader van deze jongen was maar weinig in huis.
Aangezien hij vier vrouwen had, moest hij zijn tijd verdelen
over vier huizen en vier families.
De kleine jongen woonde in het derde huis, bij de derde
vrouw van zijn vader.

‘Ga naar het veld, Madiba,’ riep zijn moeder. ‘Het is tijd
om de geiten te halen.’

Met de as nog in zijn plakkerige handen rende Madiba naar
het weitje achter het huis, waar schapen, geiten, een koe
en een paar kippen rond scharrelden.

‘*Tsch, tsch, tsch,*’ riep hij en dreef ze naar het hek.

De dieren wilden graag gemolken worden en liepen
daarom op een sukkeldrafje achter de jongen aan.

Het was zijn dagelijks werk. Hij kende de dieren en
de dieren kenden hem.

Madiba zette de geiten vast onder het afdakje naast
het huis. Terwijl zijn moeder met korte rukjes de melk
uit de uiers kneep, kriebelde hij de geiten tussen hun
kleine horentjes en veegde de viezigheid uit hun vacht.

Na de geiten volgde de koe.

‘Je bent twee keer zo groot als een geit, dus je kunt ook
twee keer zo veel melk geven,’ moedigde Madiba de koe
aan. Na het melken bracht hij de dieren terug naar hun
weitje en moeder droeg een grote en een kleine emmer melk
naar binnen. Genoeg voor de dagelijkse pap en voor het
maken van geitenkaas.

De kraal bestond uit drie hutten van leem gemaakt en met een rieten puntdak afgedekt. Eén om te slapen, één om te koken en één die gebruikt werd als opslagruimte.

De hutten waren rond van vorm.

Ze hadden een deuropening en een opening in het dak, om de rook van het vuur door te laten ontsnappen.

De deur was zo laag dat de volwassenen zich moesten bukken om naar binnen te kunnen gaan. De vloer was gemaakt van fijngestampde aarde uit de koepel van een mierenhoop. Als er een belangrijke gebeurtenis in het vooruitzicht was, of er werd een feest voorbereid, dan werd de vloer egaal gemaakt en netjes aangesmeerd met verse koeienmest.

's Zomers was het aangenaam koel binnen en in de winter verwarmde het open vuur in het midden, de hele ruimte met gemak.

Buiten was het erf met de vuurplaats, het wekje met een omheining en dan waren er verschillende stukken tuin, waarin maïs, kool, wortelen, bonen en spinazie werd verbouwd. Druivenranken klommen op tegen de zonzijde van de hutten, en bloemen bloeiden waar ze maar wilden en waar ze niet door blote voeten werden platgetrapt. De hele familie zorgde voor de voorraad hout die tegen de hutten opgestapeld lag. Hout was onmisbaar voor het leven in de kraal en aangezien er weinig bomen in het dalletje groeiden, moest het hout verder weg gesprokkeld en op karren naar de kraal gebracht worden. Alle handen, ook die van de kinderen, waren nodig om de voorraad op peil te houden.

Water was er genoeg. Het dalletje waarin Qunu lag, was doorsneden met vele beekjes en riviertjes;

kleinere en grotere, allemaal afkomstig uit de ruige Drakensbergen in het noorden. In het dal kwamen alle beekjes samen, en in een steeds groter wordende rivier, stroomde het water in zuidelijke richting naar de Indische Oceaan.

Het water uit de beekjes werd gebruikt voor alles. Dagelijks werd een voorraad uit de beek naar huis gedragen als drinkwater.

Als er gewassen moest worden, ging moeder naar de beek om het wasgoed in het stroompje te leggen, met een paar grote keien er bovenop, zodat de kleren niet door de stroom werden meegenomen. Als ze na een paar uur terug kwam, was de was schoon gespoeld, kon ze de kleding uitwringen en legde ze alles op de warme stenen langs de oever te drogen. Een eindje verderop, waar de beek een breder en ondieper stroombed had en dus gemakkelijk een beetje opwarmde, gingen de kinderen 'in bad'. Dat was koud als je erin plonsde, maar als je er eenmaal aan gewend was, leek het net alsof het water een beetje warmer was geworden! In de droge zomertijd moesten er heel wat emmers water uit de beek gehaald worden om de planten in de tuin te drinken te geven.

In zijn eigen kraal had Madiba drie zusjes. Alles bij elkaar geteld, had hij drie broers en negen zusjes. Hoewel ze niet allemaal in Qunu woonden, voelde het toch als één grote familie. Iedereen kende elkaar, alles werd gedeeld en op vele momenten in het jaar kwamen alle families samen. Door de rituelen en feesten die zij samen vierden, ontstond het besef bij elkaar te horen en met elkaar een grote familie te vormen. De moeders beschouwden alle kinderen als hun kind.

Alle kinderen beschouwden de moeders als hun moeder, en elkaar als broertjes en zusjes. Zij hadden allemaal dezelfde vader en dat zorgde voor een vanzelfsprekende band. Madiba was voorbestemd om de rol van zijn vader over te nemen als die er eenmaal niet meer zou zijn.

‘Madiba’ noemde de familie hem. Maar dat was niet zijn officiële naam.

Van zijn vader had hij bij zijn geboorte de naam ‘Rolihlahla’ gekregen. In het Xhosa, de taal van de Thembu-stam, betekent dat ‘hij die de takken van de bomen trekt’.

Kort gezegd ‘onrustzaaier’.

Zou zijn vader toen al hebben geweten dat deze jongen een vechter was, die in zijn leven voor veel opschudding zou zorgen en wiens naam en werk over de hele wereld bekend zou worden?

Vallen en opstaan

Het leven in Qunu was eenvoudig en zorgeloos. Madiba groeide op met de broertjes en zusjes, de dieren die hij moest hoeden, de vriendelijke heuvels, de klaterende beekjes en de Afrikaanse zon. De bijenkorfachtige huisjes stonden verspreid door het dal. Ieder huisje had zijn eigen stukje grond. Wegen waren er niet, alleen paadjes die door blote voeten van kinderen en vrouwen waren ontstaan. Verderop in de heuvels waren wildpaden, gemaakt door springbokken, struisvogels, zebra's en ander wild dat steeds dezelfde route naar het water nam. Er liep altijd vee door het dorp. Wie maar een paar dieren had, liet ze grazen rondom het huis. Grotere kudden schapen, koeien of geiten liepen verderop in de heuvels. Het dorp werd hoofdzakelijk bewoond door vrouwen en kinderen. De meeste mannen werkten op afgelegen boerderijen, of in de mijnen in de grote bergketen richting Johannesburg. Ze kwamen hooguit twee keer per jaar naar huis, om de akkers te ploegen. Het zaaien, wieden, hooien en oogsten werd door de vrouwen en kinderen gedaan.

Op de akkers werd maïs verbouwd, sorghum, en pompoenen. Dat waren de belangrijkste ingrediënten voor het dagelijks eten. Alleen de rijkere families konden zich suiker, koffie en thee veroorloven.

Als de maïs geoogst was, betekende dat dagen lang werk voor jong en oud. De kinderen hielpen de kolven van de stengels af te breken.

Knak, klonk dat en *knak, knak, knak* hoorde je aan alle kanten. De lucht was vol met het geknak van

maïskolven die door vlugge handjes van de stengels afgebroken werden. De bladeren waren scherp, en als je nog geen eelt op je handen had, gingen ze al gauw bloeden. De afgeknakte kolven werden in de zon te drogen gelegd en als ze hard genoeg waren, gingen ze in zakken om ingekuild te worden.

Maïs was een belangrijk product. Van gemalen maïs werd brood gebakken of pap gekookt. De stijve maïspap hoorde bij iedere maaltijd. Als je bonen met schapenvlees had gegeten en er was geen dikke maïspap bij, zou je zeggen: 'Ik heb nog niet gegeten'. Van de dikke pap kon je ook koeken maken, door een kloddertje tussen je handen te rollen, het een beetje plat te drukken en dan in een koekenpan te bakken. Maar het lekkerste, vond Madiba, was een verse maïskolf die je zelf boven een vuurtje had geroosterd!

In de Afrikaanse cultuur is het hebben van dieren een groot geluk. Niet alleen omdat ze vlees geven, of melk, of eieren, en hun mest vruchtbaar is voor de aarde, maar ook omdat dieren als een geschenk van God gezien worden. Dieren worden met veel respect behandeld.

Als een dier geslacht moest worden werd een slacht-ritueel gehouden. Tijdens het ritueel werd toestemming gevraagd aan de Grote Geest om het dier te doden.

Na de slacht werd zoveel mogelijk van het dier gebruikt. Het eerst natuurlijk het vlees, dat met zouten en roken langer houdbaar werd gemaakt. Daarna de huid, de botten, de tanden, de blaas en het vlies van verschillende ingewanden. Alles werd gebruikt voor voorwerpen waarmee in het dagelijks leven gewerkt kon worden: van de huid werden vloerkleden en kleren gemaakt, van de botten lepels, mesjes en naalden. Het dunne vlies van de ingewanden kon